

Homenatge a Bernard Quemada (París, 17 d'octubre de 2013)

Tot aprofitant les celebracions a París de l'Assemblea anual i de la IX Jornada Científica de REALITER, Xarxa Panllatina de Terminologia (<http://www.realiter.net>), i tenint en compte que l'any 2013 es va celebrar el vintè aniversari de la Xarxa, es va acordar que seria una ocasió excel·lent per retre homenatge a Bernard Quemada, impulsor d'aquesta Xarxa l'any 1993, conjuntament amb Philippe Rossillon (1931-1997), l'aleshores secretari general de l'organització intergovernamental Unió Llatina.

Bernard Quemada (Guipúscoa, 1926) ha estat pioner en la informatització de la lexicografia i la lexicologia, i ha contribuït a la renovació dels estudis sobre el vocabulari a França i a l'adveniment de la neologia científica i la terminologia. Director fundador de l'Institut National de la Langue Française (INaLF) del Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), va ser el director dels treballs del *Trésor de la langue française* (accessible a <http://atilf.atilf.fr>) entre els anys 1977 i 1994, responsable de la publicació dels volums del VIII al XVI, així com de la posada en marxa de la base de dades textual *Frantext* (accessible a <http://www.frantext.fr>). L'any 1989 va ser nomenat cap del Conseil Supérieur de la Langue Française de França, organisme dependent del Ministeri de Cultura sota la presidència del primer ministre, que aconsella el Govern en qüestions relacionades amb la política lingüística, i amb l'ús, la normalització i la promoció de la llengua francesa.

L'acte d'homenatge es va celebrar el dijous 17 d'octubre de 2013 a la tarda, a la seu de la Délégation Générale à la Langue Française et aux Langues de France a París. A la taula rodona «Célébration et hommage à

Bernard Quemada: des témoignages croisés» participaren com a ponents els professors M. Teresa Cabré, Danielle Candel, John Humbley i Jean Pruvost, moderats per Xavier North, delegat general de la llengua francesa. Els ponents van enfocar la seva contribució a diversos aspectes de l'obra i de la personalitat de Bernard Quemada, i van coincidir a valorar-ne el talent visionari, l'empenta organitzadora i el tarannà acollidor. L'homenatjat va poder adreçar-se als assistents per mitjà d'un vídeo per agrair l'acte i felicitar REALITER pel seu aniversari.

Reproduïm a continuació la traducció de la contribució de Danielle Candel, del CNRS i de la Universitat Paris Diderot - Paris VII.

* * *

Monsieur Quemada,

Us parlo amb emoció, però molt de grat, com sempre. Segur que em deixaré coses que la limitació dels minuts de la meua intervenció no em permetrà de comentar, però intentaré relacionar els meus records amb aspectes de la vostra obra i de la vostra personalitat que ens han deixat una empremta fonda.

El curs 1973-1974, després que la vostra secretària em fixés una cita, em vàreu obrir la porta de bat a bat. És un record magnífic. Després d'haver vist els meus treballs de màster i de tercer cicle defensats alguns anys abans, em vàreu proposar, molt ràpidament, d'entrar a formar part de l'equip de París, que havíeu de constituir precisament per complementar la feina de l'equip de Nancy del *Trésor de la langue française* (TLF). No oblidaré mai la joia esclatant que vaig sentir en sortir d'aquella primera entrevista a la Sorbona, i

de camí cap al metro pel Boulevard Saint-Michel. Us n'estaré sempre agraïda. Jo ja havia sentit a parlar d'aquest gran diccionari des que vivia a Estrasburg, on estudiava batxillerat i més tard lletres modernes. En aquella època m'arribaven notícies del Centre de Filologia Romànica de la Facultat de Lletres de la Universitat d'Estrasburg, i aquest projecte de diccionari ens feia somiar. Vaig marxar d'Estrasburg a Niça el 1967, i em vaig oblidar de la història del TLF.

Arribàreu a Nancy el 1975, primer amb les coses just embastades, fins que esdevinguéreu el veritable director del projecte del 1977 al 1992. Va ser, doncs, a l'octubre del 1975 que vaig entrar en el projecte del diccionari, i no vaig deixar l'INaLF, que havíeu creat, fins al final, l'any 2001, per incorporar-me al laboratori «Història de les teories lingüístiques» UMR 7597, del CNRS, Universitat Paris Diderot - Paris VII, dins de la Unitat de Formació i de Recerca de Lingüística, on encara sóc.

Ara voldria evocar algunes imatges vostres a partir de records potser banals, però importants per a mi des que hi penso. Heus ací, doncs, alguns primers plans:

Bernard Quemada a Nancy

A Nancy es notava, al començament, una certa reacció lligada, em sembla, a una declaració que hi féreu quan vàreu arribar. Si me'n recordo bé, d'allò que em van explicar llavors, havíeu dit als col·legues que formaven «un equip de segona divisió» i que calia que allò canviés.

A partir d'allò, nosaltres, els «parisencs», vàrem quedar «marcats». Crec que suscitàvem una mena de malfiança —potser també a causa dels treballs de recerca que

Homenatge a Bernard Quemada (París, 17 d'octubre de 2013)

DANIELLE CANDEL

alguns de nosaltres enteníem que continuàvem liderant, a més de la redacció dels nostres articles de diccionari. Però, al final, amb els anys es van consolidar amistats, i tot va anar molt bé.

El fet és que vàreu millorar constantment el TLF. Precisament, arribats al volum V (de la lletra Co-), defensàreu passar a setze volums, tot fent una crida a revisors universitaris externs, cosa que va ser una gran innovació. Permetéreu enriquir el corpus discretament, amb neologismes: fins i tot vàrem tenir el dret de proposar alguns exemples nous.

Heu treballat per la comunitat, pel col·lectiu, tants d'anys... No desitjàveu pas, si ho recordo bé, que ens allunyéssim del TLF —jo hi vaig ser a temps complet, com es deia. Tinc l'orgull, gràcies a vós, d'haver acompanyat aquesta obra des del començament fins al final, i encara més enllà (en revisar els 3.000 articles de sincronia).

També us dec, segurament, haver estat encarregada de «secundar» el gran Robert-Léon Wagner, per a alguns mots que havia triat de revisar ell mateix per al TLF (mots importants de les lletres E i F). Va

ser certament una tasca que m'honorava, però alhora molt delicada, i que m'ha marcat.

Bernard Quemada al tren

En tots aquests anys, va passar que, dos o tres cops, en tornar de Nancy cap a París, ens havíem trobat al tren. Vós corregíeu les proves del TLF, em sembla. Jo preparava nous articles. Ho vàreu revisar tot, de la C a la Z, en sóc testimoni! És una feina enorme, amagada darrere de l'escenari, que el públic no ha d'ignorar.

Érem a la cua del tren, estàveu orientat cap a la darrera finestra del tren, i dèieu que us agradava veure passar el paisatge que deixàveu... Cop d'ull sobre el passat recent... Cop d'ull sobre la feina feta... Just abans d'enfocar cap al retorn parisenc i cap a les vostres obres imminents.

Bernard Quemada a l'aula

Aquell mateix any 1974 començaven els vostres seminaris a l'École Pratique des Hautes Études, sobre els vocabularis científics i tècnics i sobre el desenvolupament de la llengua francesa. Seminaris excel-

lents, dimarts, de quatre a sis, a la Sorbona, i durant vint anys!

Una font d'inspiració per a l'exploració de tants de temes sempre actuals (mot i terme, lexicografia i terminologia-terminografia, metallengua, l'art de fer diccionaris [la *dictionnaire*], i la seva història, i l'enriquiment del vocabulari...). Sense parlar de tot allò que havíeu impulsat o que havíeu ajudat a impulsar abans, com la lingüística aplicada (segur que parlarem de vós d'ací a un mes al llarg del col·loqui «Cultures de recerca en lingüística aplicada», Nancy 14-16/11/2013), la lingüística quantitativa, i les revistes (de llengua francesa, de lingüística aplicada, de lexicologia), etc.

Bernard Quemada vist pels seus col·legues

M'havíeu delegat per participar en el projecte europeu de creació de corpus de referència (Network for European Reference Corpora). A Pisa, el vostre esperit regnava sobre totes les decisions.

Un dia, Antonio Zampolli em va telefonar a París, i em va dir de cop «On és Quemada?». Jo ho ignorava, és clar.

Homenatge a Bernard Quemada (París, 17 d'octubre de 2013)

DANIELLE CANDEL

Font: REALITER

Poc després, em va explicar que havia trobat els Quemada als Estats Units, que hi havia hagut una festa extraordinària per a Madame Quemada, organitzada per la família americana d'una de les persones que ella havia salvat de la deportació durant la guerra, que havien gravat el seu nom sobre una muntanya i que havia estat extraordinari.

Un motiu complementari per meravellar-me de Madame Quemada. La vaig voler felicitar, emocionada vaig despenjar el telèfon, i li vaig recordar allò que m'havia explicat Zampolli. Ella em va dir simplement a l'altra banda del fil: «Vous voyez, c'est Quemada»; sense parlar del fet que Zampolli, no havent pogut trobar Quemada per telèfon a París, havia travessat l'oceà, simplement i apressadament, per anar a demanar-li un consell. I és que les opinions de Quemada eren indispensables per a més d'un.

Madame Quemada no entenia que es podia parlar dels seus propis

mèrits. Per a ella, tot anava de «Quemada». Jo li telefonava per felicitar-la. Però ella no feia res més que recordar «Bernard» i l'ajuda que ell prestava als altres.

El temps vist per Bernard Quemada

Un dia em vàreu dir: «Penseu, Danielle, que ja no sou una jove». És veritat que llavors jo ja tenia trenta anys pel cap baix. Hi penso de vegades.

Un o dos cops més havíeu dit, com per a vós mateix: «si jo tingués deu anys menys...». És que sempre heu estat un constructor, amb molts de projectes de creació, sobretot amb una gran juvenesa, fent molt de cada instant. Quanta creativitat, en un any, prop vostre!

Bernard Quemada visionari

Heu vist i heu inventat l'esdevenidor.

a) Més d'una vegada, al vostre seminari, picàveu de dits sobre la taula, tot dient:

«Un dia veureu que podreu treballar així, des de casa vostra. Teclejareu.

Redactareu en línia.

No us caldrà un despatx.

Treballareu a distància.

Enviareu els vostres treballs per l'ordinador.»

Quin discurs tan futurista aleshores! Com ens vàreu sorprendre!

b) I vàreu imaginar que hauríem de recórrer als «enginyers de la llengua», explicant-nos:

«Fareu “enginyeria lingüística”, de fet ja esteu fent “enginyeria de llengües”. Sou “enginyers de la llengua”.»

Com ens vàreu divertir amb aquestes previsions! Com ens vàreu intrigar amb aquestes paraules, tan futuristes!

c) I preveíeu l'excel·lent versió informatitzada del TLF, la seva versió compactada en format CD-ROM, anunciant amb tota naturalitat:

«Un dia veureu que us podreu posar el TLF a la butxaca.

El tindreu dins d'un disquet.»

I féreu el gest de ficar-vos un petit objecte a la butxaca. Aquesta època, ciència-ficció?

Heus aquí alguns dels vostres èxits, entre d'altres.

Gràcies, Bernard Quemada.

DANIELLE CANDEL

CNRS

Universitat Paris Diderot - Paris VII

Traducció del francès de TERMINÀLIA